

Aktion Räd Vätern kommenterar:

Vätternvårdsförbundet kontra filmen "Vättern under ytan"

En grupp med hemhörighet i Skåne och Swedish Coast and Sea Center ([SCSC](#)) har gjort en film med namnet "Vättern under ytan", som sprids på sociala medier. Det har föranlett Vätternvårdsförbundet att lägga en utförlig kommentar på sin hemsida. Den ena parten anser att Vättern drunknar i avloppsutsläpp och cyanobakterier som förorsakar ALS, Parkinson och Alzheimer. Den andra parten hävdar att Vättern bara blir renare och bättre. **Vem har rätt? Kanske ingen av dem?**

Filmen "Vättern under ytan" skapades med hjälp av [Vätternfonden](#) och hade en stor sponsrad budget. Ambitionen var att SVT skulle visa filmen. Det fanns från början planer att Aktion Räd Vätern (ARV) skulle medverka i filmen. Det skulle dock visa sig att filmmakarnas perspektiv skilde sig radikalt från ARV:s.

Koncentration på avloppsutsläpp

ARV:s huvudfrågor handlar om försvarets planer på att kraftigt utöka användningen av Vättern som skjutfält och gruvbolagens projekt att starta nya gruvor i Vätterns tillrinningsområde. Filmen "Vättern under ytan" fokuserar istället på gamla och pågående utsläpp, i första hand från Munksjön och Aspa Bruk samt de kommunala avloppsreningsverken.

Filmen "Vättern under ytan" påstår att det finns ett klart samband mellan dessa utsläpp i Vättern och neurologiska sjukdomar som ALS, Parkinson och Alzheimer, orsakade av cyanobakterier. Det påstås till och med att detta beror på att avloppsreningsverken slutade med kalk som fällningskemikalie på 70-talet och istället började använda aluminium- eller järnsalter för att fånga fosfor.

Inget sägs om att det fortfarande bara är en forskningshypotes att cyanobakterier kan orsaka dessa neurologiska sjukdomar hos människor. På grund av Vätterns låga fosforhalt är sjön dessutom en av Sveriges sjöar där förekomsten av cyanobakterier är bland de lägsta. Det finns flera ytterligare faktafel i filmen. Även miljöbalkens krav på egenkontroll missförstås. ARV:s synpunkter har genomgående avvisats av filmmakarna. ARV har därför tvingats dra tillbaka sitt stöd till och sin medverkan i filmen.

Vätternvårdsförbundets kritik

[Vätternvårdsförbundet](#) skriver på sin hemsida att det inte går att bedöma hela Vättern utifrån hur det ser ut på botten i Munksjön och Sörviken vid Aspa Bruk. Det stämmer och det har även ARV påpekat. Den som bara sett filmen "Vättern under ytan", och tror att undervattensbilderna är representativa för Vättern som helhet, kan ju undra varför någon vill skydda en sådan smutsig och sjuk sjö? Vätternvårdsförbundets information om att det pågår arbete med dessa gamla miljösynder är korrekt, liksom kommentaren att "det går långsamt". Detta är i sig en miljöskandal som Vätternvårdsförbundet inte tycks ta riktigt på allvar. Det skulle nog vara bra om både lokala politiska partier och miljöorganisationer tryckte på de myndigheter som nu arbetar så extremt långsamt.

ARV:s prioriteringar

Aktion Räd Vätern har dock för närvarande fullt upp med tre **nya** akuta hot: 1) På regeringens bord ligger ansökan om att få utöka skjutningarna vid flygskjutmålet Hammaren från 1 000 till 69 000 skott per år. Karlsborgs flygplats ansöker om att få börja pumpa ut PFAS-förorenat grundvatten till Vättern, som ett led i att renovera landningsbanan och femdubbla flygverksamheten. 2) Hos

länsstyrelsen i Östergötland ligger en ansökan om tillstånd att öppna en gruva alldeles intill Vätterns strand norr om Gränna, trots att Natura 2000-skyddet hotas. Ett gruvprojekt är också på gång vid sjön Unden inom Vätterns tillrinningsområde. 3) Borrningarna efter fossilgas ner i giftiga alunskiffer på Östgötasidan verkar tillsvidare har lagts på is. Vi har förhoppningar om att riksdagen snart beslutar om ett heltäckande förbud mot sådan verksamhet.

”Förorenarnas förening”

Vätternvårdsförbundet förtiger en del i sin polemik med filmen ”Vättern under ytan”. Förbundet är ingen fristående opartisk expertmyndighet. Det är ”förorenarnas förening”, ett medlemsförbund som till stor del finansieras av deltagande förorenare som gruvbolag, försvarsverksamheter och industrier.

Det är inget konstigt med det. Syftet med vattenråd eller vattenförbund är just att samla aktörer och verksamheter som påverkar vattenkvaliteten. Mer information finns på [vattenmyndigheternas hemsida](#).

Kommunerna runt sjön är också medlemmar i Vätternvårdsförbundet och betalar årlig avgift. Kommunerna representeras på förbundsstämmor och i förbundsstyrelse oftast av personer från de tekniska förvaltningarna, ansvariga för bland annat vattenverk, avloppsreningsverk och dagvattenutsläpp. Alla fyra länsstyrelser runt Vättern är också medlemmar och finansiärer av Vätternvårdsförbundet. De är samtidigt tillståndsgivare till miljöfarlig verksamhet. Så till exempel sitter en representant från Västra Götalands länsstyrelse i Vätternvårdsförbundets styrelse, samtidigt som samma länsstyrelse gång på gång godkänner att Försvarets materielverk får spränga granater i vattenytan helt nära fiskeförbudsområdena i norra Vättern!

Vätternvårdsförbundet har gjort och gör en hel del nytta genom åren för att öka miljöhänsynen och samordna miljöövervakningen i Vättern. Att ha kontroll på miljön är ett ansvar som både myndigheter, kommuner och verksamheter har enligt svensk miljölagstiftning. Vätternvårdsförbundets rapportserie som finns på deras hemsida är en mycket viktig kunskapsbank. Det finns ca 200 liknande vattenorganisationer i landet och de är en integrerad del av svensk vattenförvaltning. Men det gäller att ha klart för sig vilken roll dessa vattenvårdsförbund kan och ska spela. De är inga opartiska expertmyndigheter.

Självrensning

Vätternvårdsförbundets ledning ”trippas i filttofflor” när det gäller medlemmarnas konkreta miljöskadliga agerande. Försvarsmakten och Försvarets materielverk kräver att deras verksamhet ska gå under radarn. ARV har de senaste åren dokumenterat försvarets direkta ingrepp för att stryka beskrivningar av deras militära verksamheter, både i fiskeförvaltningsplan och bevarandeplan. Självrensningen gör att medlemmarnas pågående miljöskadliga påverkan tonas ner.

Ett av de allvarligaste hoten mot Vättern som naturskyddat område och dricksvattentäkt det senaste decenniet nämns inte ens av Vätternvårdsförbundet. Det gäller planerna på att öppna ett stort [dagbrott i Norra Kärr](#) och anläggandet av enorma gruvavfallsdammar mitt på vattendelaren mellan Vättern och Sommen. Ingen anlägger numera en stor dricksvattentäkt nedströms en gruva som läcker metaller och andra föroreningar, inklusive radioaktiva ämnen. Men Vätternvårdsförbundet väljer att hålla tyst när en ny gruva ska anläggas uppströms en stor dricksvattentäkt (Vättern). De historiska och pågående utsläppen från Zinkgruvan nämns inte heller. Gruvbolaget är medlem i Vätternvårdsförbundet och har representation i förbundsstyrelsen.

PFAS

Vätternvårdsförbundet avslöjade tydligt sin partiska roll när förbundsledningen i vintras försökte övertala kommunerna att *inte* överklaga länsstyrelsens beslut att tillåta dränering av Karlsborgs PFAS-förorenade flygplats. Vätternvårdsförbundet skrev att markavvattningen och utpumpningen av PFAS-förorenat grundvatten var ”ett lämpligt första steg för att hantera utsläpp av miljögifter från

flygplatsen". Detta trots att en mycket liten del av utsläppet skulle renas i en underdimensionerad reningsanläggning.

Mark- och miljödomstolen har nyligen skickat ett yttrande till regeringen där domstolen vill avvisa Forsvarsmaktens ansökan om att femdubbla flygverksamheten på Karlsborgs PFAS-förorenade flygplats. I sitt yttrande underkänner domstolen länsstyrelsens tidigare beslut och domstolen tar bland annat upp det olämpliga dräneringsförslaget som argument för att upphäva hela tillståndet till flygplatsen. Frågan kommer senare att avgöras av regeringen.

Vätternvårdsförbundets prioriteringar

Vätternvårdsförbundet vill inte prioritera frågor som rör försvarets utökade miljöpåverkan och inte heller gruvbolagens exploateringsplaner. Vätternvårdsförbundet nämner "nya" miljögifter, främmande arter och klimatförändring som de frågor som istället bör prioriteras. Den pågående klimatkrisen är definitivt en ödesfråga men har Vätternvårdsförbundet och dess medlemmar verkligen denna kris på dagordningen? Har förbundet till exempel ställt krav på begränsning av lågflygning med stridsflyg över Vättern, en verksamhet som drar flera liter fossilt flygfotogen i sekunden? Eller är "prioriteringen" bara ett sätt att försöka rikta uppmärksamheten bort från det akuta hotet om utökat användande av Vättern som skjutfält och flygövningsområde?

Fokus riktas bort från de akuta problemen

Budskapet i filmen "Vättern under ytan" är att "lösningen är väldigt enkel: sluta förorena vattnet!" Samtidigt som tusentals olika föroreningskällor via alla avloppsrör räknas upp riskerar detta leda till passivitet när inga lösningar redovisas och när överdrifter avslöjas. Fokus riktas bort från de hot som vi idag omedelbart kan ta itu med, genom att **förbjuda nya gruvor** inom dricksvattentäktens tillrinningsområde och genom att **stoppa planerna på utökad militär aktivitet** i, över och invid Vättern.

På samma sätt tycks Vätternvårdsförbundet ibland försöka rikta fokus bort från de egna medlemmarnas miljöpåverkan.

Aktion Rädda Vättern

står fast vid sina prioriteringar. Det brinner i knutarna framförallt när det gäller försvarets utökningsplaner, men även när det gäller gruvbolagens exploateringsprojekt. ARV är en helt fristående förening där arbetet drivs ideellt och där cirka ett och ett halvt tusen medlemmar finansierar verksamheten. Vi är mycket måna om att hålla oss till fakta och vetenskapligt grundade uppfattningar. Vi vill bidra till konkreta förbättringar för att skydda Vättern och vi kräver att den svenska miljölagstiftningen utnyttjas till fullo.

Aktion Rädda Vättern

Styrelsen

2020-08-21

Här är länkar

till filmen "Vättern under ytan": <https://www.youtube.com/watch?v=68RUEA67dtw>

till Vätternvårdsförbundets text: <https://www.vattern.org/vatternvardsforbundet/vatterns-tillstand-historiska-och-framtida-utmaningar/>

Och här är en länk till Tina-Marie Qwibergs film i samarbete med Aktion Rädda Vättern: <https://www.youtube.com/watch?v=FLYIHMSAu9w>

Kontakta gärna Aktion Rädda Vättern på arv@aktionraddavattern.se.

På vår hemsida finns mer information: <http://www.aktionraddavattern.se/>